

وقایع آزمونهای الهی در قرآن و عهدین و انعکاس آن در مصورسازی متون دینی

چکیده

هر مذهبی دارای نظام معنای خاص خویش است که براساس آن نظام به داوری اخلاقی می‌پردازد و باید و نبایدهای فردی و اجتماعی را تقویت می‌کند. سنت آزمون الهی از سنن قطعی و حتمی خداوند است که ذات و جوهره‌ی انسان ها را به تکاپو می‌کشاند و او را از حضيض خاک به اوج افلاک می‌رساند. قوه و استعداد درونی انسان را به فعلیت می‌رساند؛ از این‌رو زمینه‌ساز ظهور افعال و نيات درونی بندگان است؛ این سنت عام و همگانی مختص قشر خاصی نیست، بلکه در همه افراد بشر جریان دارد اما شکل و ابزار آن متفاوت است. از آن جایی که سنت امتحان به پیروان دین خاصی اختصاص ندارد. مسئله‌ای که اینجا طرح می‌گردد چگونگی سنت ابتلا در قرآن و عهدین قوم بنی اسرائیل است. این پژوهش به روش توصیفی و تحلیلی و با تکیه بر داده‌های کتابخانه‌ای انجام شده است و به شیوه تطبیقی به بررسی این سنت در قوم بنی‌اسرائیل در قرآن و عهدین پرداخته و مستندات مربوط به فلسفه آزمایش، ابزار از جمله با نهر آب، با ممنوع کردن صید در روز سبت، با کشتن پسران و اسیر کردن زنان با مال و فرزند و ... با تحلیل و توصیف بیان کرده است. یافته‌های پژوهش حاکی از این است که سنت ابتلا در قرآن به عنوان کتاب آسمانی دین اسلام و در عهدین قوم بی اسرائیل وجود دارد.

اهداف پژوهش:

۱. بررسی وقایع آزمون‌های در قرآن و عهدین.

۲. بررسی بازتاب وقایع آزمون‌های الهی در قرآن و عهدین در مصورسازی متون دینی.

سوالات پژوهش:

۱. وقایع آزمون‌های الهی در قرآن و عهدین چگونه آمده است؟

۲. وقایع آزمون‌های الهی در قرآن و عهدین چه بازتابی در مصورسازی متون دینی داشته است؟

کلمات کلیدی: سنت الهی، قرآن، عهدین، آزمون‌های الهی، بنی اسرائیل

مقدمه

در ادیان مختلف قوانین الهی متعددی وجود دارد. سنن آزمون‌های الهی یکی از قوانین مستمر و فراگیری است که خداوند متعال بر اساس آن‌ها نظام هستی را ایجاد فرموده و نسبت‌ها و روابط متقابل آن را تنظیم نموده است. یکی از این سنت‌های عام و فراگیر الهی نسبت به فرد و اجتماع، ابتلاء و آزمایش است. شناخت این سنت نقش بزرگی در بینش انسان به زندگی دارد. امتحان الهی در قرآن و روایات بسیار تأکید شده است؛ به گونه‌ای که دنیا را سرای امتحان معرفی می‌کنند زیرا نظام حیات، نظام تکامل است. همچنین اراده خداوند بر این تعلق گرفته است که انسان به هدف آفرینش خود، یعنی تقرب به خدا و بندگی او نایل شود. برای رسیدن به این هدف، او را مختار و آزاد آفریده تا با افعال و اعمال اختیاری خود، به کمال رسد. و قوه و استعداد درونی انسان به فعلیت برسد؛ بنابراین برای نیل به این هدف بزرگ، وسایل و ابزار آن را نیز فراهم کرده است، یکی از اصلی‌ترین ابزار، آزمایش انسان با سختی‌ها و ناملایمات، راحتی‌ها و خوشی‌ها و... است. آدمی برای رسیدن به کمال خود، باید از مسیرهای گوناگون عبور کند و آزمایش‌های زیادی را پشت سرگذارد تا ایمان واقعی و ادعایی او، هم بر خود و هم بر دیگران آشکار گردد. فتنه و امتحان سنت جاری ما است که در امت‌های قبل از ایشان نیز جاری کردیم، و تو هرگز تبدیل و دگرگونی در سنت ما نخواهی یافت. مراد از این که می‌فرماید: تا خداوند بداند که چه کسانی راست می‌گویند و چه کسانی دروغ گویند، این است که: آثار صدق و کذب آنان به وسیله امتحان در مقام عمل ظاهر شود؛ چون امتحان است که باطن انسان‌ها را ظاهر می‌کند و لازمه این ظهور این است که: آنهایی که ایمان واقعی دارند، ایمانشان پای برجاستر شود و آن‌ها که ایمانشان صرف ادعا است همان صرف ادعا هم باطل گردد. بنابراین این نمونه‌ها نشان دهنده‌ی این است که در تورات و انجیل خداوند بارها قوم یهود را مورد آزمایش قرار داده است. از آنجایی که از نظر یهود مقدرات خداوند برای بشر ناشناخته است و انسان توانایی درک مشیت‌های الهی را ندارد؛ بنابراین ما در اینجا به دنبال ماهیت و چیستی سنت آزمایش نیستیم، بلکه به بررسی وقایع آزمون‌های الهی در قرآن و عهدین و بازتاب آن در مصورسازی آن در متون دینی خواهیم پرداخت.

درخصوص پیشینه پژوهش حاضر باید گفت با توجه به بررسی‌های انجام گرفته کتابی که به‌طور مستقل به این موضوع بپردازد یافت نشد، تنها یک کتاب در باب سنت امتحان نوشته شده «سنت امتحان در زندگی انسان، غفاری، ابوالحسن، ۱۳۸۵» که آن هم به سنت امتحان در دین اسلام پرداخته است. همچنین مقالاتی در زمینه سنت امتحان نوشته شده که آن‌ها هم به سنت امتحان از دیدگاه قرآن پرداخته‌اند «ابتلا در قرآن و حدیث، پیروزفر، سهیلا، ۱۳۷۸؛ ابتلا و آزمایش در قرآن، پاکزاد، عبدالعلی، ۱۳۸۷» و یا مقالاتی که در باب سنت‌های الهی نوشته شده به اختصار در باب سنت امتحان و ابتلا در قرآن مطالبی آورده شده است. پژوهش حاضر به بررسی تطبیقی سنت امتحان در قرآن و عهدین پرداخته و بیشتر این سنت را در قوم بنی‌اسرائیل مورد بررسی قرار داده که از این حیث در خور توجه است. پژوهش حاضر به روش توصیفی و تحلیلی و با تکیه بر داده‌های منابع کتابخانه‌ای در صدد واکاوی سنت ابتلا در قرآن و عهدین یهود است.

نتیجه‌گیری

تربیت افراد جامعه و شخصیت‌سازی از گام‌های نخستین ادیان مختلف به خصوص دین اسلام است. یکی از محورهای تربیت عملی اشخاص جامعه آزمودن آن‌ها به سنن الهی است. سنت آزمایش از سنت‌های قطعی و حتمی خداوند

است که به منظور بروز و شکوفایی استعدادهای درونی آدمی صورت می‌گیرد. این سنت زمانی معنا پیدا می‌کند که انسان دارای اختیار و اراده باشد وگرنه اگر بحث جبر در میان باشد اجرای این سنت کاری عبث و بیهوده است؛ در حالی که ذات باری تعالی از آن منزّه می‌باشد. امتحان یک سنت دائمی و عمومی است که در تمام زمان‌ها و برای تمام بشریت حتی پیامبران نیز جاری است، این سنت در تمام ادیان وجود دارد. خداوند در اجرای آن ضعف و قدرت بنده‌ی خود را در نظر می‌گیرد و به اندازه تکفل او، انسان را می‌آزماید، بنابراین شکل و اسباب آن متفاوت است؛ مانند: مال و دارایی، ذبح فرزندان، غذای آسمانی و ... این سنت برای کشف مجهول برای خداوند نیست بلکه برای ظهور افعال و نیات درونی بندگان است تا بر خودشان اثبات گردد از طرفی دیگر انسان‌ها با توجه به اعمالی که برگرفته از اختیار آنان باشد، مستوجب پاداش یا کیفر الهی می‌شوند؛ پس بهترین پشتوانه‌ی انسان برای رسیدن به تعالی و کمال و سر بلند شدن از این سنت است. این رویکرد در عهدین قوم یهود نیز منعکس شده است و حاکی از اشتراک مذاهب الهی در شخصیت‌سازی و تربیت فردی و اجتماعی افراد جامعه است. بررسی‌ها از آثار هنری که وجود دارد نشان می‌دهد بسیاری از این وقایع به عنوان الگوی یا محتوای قابل انتقال برگزیده شده و مصورسازی شده اند، به‌طوری‌که متن قرآن درباره سرنوشت بسیاری از پیامبران و وقایع مربوط به قوم یهود نقاشی شده است و امروزه موجود می‌باشد و سهم مهمی در انتقال مفاهیم موجود در وقایع مربوط به آزمون‌های الهی داشته است.

منابع و مأخذ:

- آنترمن، الن. (۱۳۹۶). باورها و آیین‌های یهودی. ترجمه رضا فرزین، چاپ چهارم، قم: دانشگاه ادیان و مذاهب.
- ابن منظور، محمد بن مکرم. (۱۴۱۴). لسان العرب. چاپ سوم، بیروت: دار صادر.
- الهامی نیا، علی اصغر. (۱۳۸۵). سیره اخلاقی معصومین. قم: زمزم هدایت.
- پاکزاد، عبدالعلی. (۱۳۸۷). ابتلا و آزمایش در قرآن. تهران: پژوهش‌های قرآنی، شماره ۵۴ و ۵۵، صص ۳۷۷-۳۴۲.
- پایدارفرد، آرزو. (۱۳۹۷). «تحلیل گفتمانی مدل آزمون در ۲ نگاره ردودرویی حضرت موسی(ع) و ساحران از فالنامه صفویه». دو فصلنامه هنرهای صناعی اسلامی. شماره ۱، ۹۷-۸۵.
- پیروزفر، سهیلا. (۱۳۷۸). ابتلا در قرآن و حدیث. مطالعات اسلامی، شماره ۴۳ و ۴۴، صص ۱۲۸-۸۹.
- تیواری، کدانات. (۱۳۹۶). دین‌شناسی تطبیقی. ترجمه دکتر مرضیه (لوئیز) شنکایی، چاپ سوم، تهران: سمت.
- جوادی آملی، عبدالله. (۱۳۸۱). تفسیر تسنیم. دوره چند جلدی، قم: اسرا.

جوهری، اسماعیل بن حماد. (۱۳۷۶). الصحاح تاج اللغة و صحاح العربیه، به کوشش عبدالغفور العطار، جلد ششم، بیروت: دارالعلم للملایین.

دشتی، محمد. (۱۳۸۰). ترجمه نهج البلاغه. قم: انتشارات مشهور.

راغب اصفهانی، حسین بن محمد. (۱۴۱۲ ق). المفردات فی غریب القرآن. تحقیق: صفوان عدنان داودی، دمشق: دارالعلم.

سلیمانی اردستانی، عبدالرحیم. (۱۳۹۳). درآمدی بر الهیات تطبیقی اسلام و مسیحیت. چاپ سوم، قم: کتاب طه.

شرتونی، سعید. (۱۳۸۶). اقرب الموارد فی فصح العربیه والشوارد، قم: منشورات مکتبه المرعشی.

طباطبایی، سید محمد حسین. (۱۴۱۷ ق). المیزان فی تفسیر القرآن. چاپ پنجم، قم: دفتر انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.

طریحی، فخرالدین. (۱۳۷۵). مجمع البحرین. چاپ سوم، تهران: کتابفروشی مرتضوی.

عسکری، ابوهلال حسن ابن عبدالله؛ الجزایری، نو الدین. (۱۴۱۲ ق). معجم الفروق اللغویه، قم: انتشارات جامعه مدرسین حوزه علمیه.

غفاری، ابوالحسن. (۱۳۸۵). سنت امتحان در زندگی انسان. قم: مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما.

فراهیدی، خلیل بن احمد. (۱۴۱۰ ق). کتاب العین. چاپ دوم، قم: انتشارات هجرت.

قرائتی، محسن. (۱۳۸۳). تفسیر نور. چاپ یازدهم، تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن.

قرشی، سید علی اکبر. (۱۳۷۱). قاموس قرآن. چاپ ششم، تهران: دارالکتب الإسلامیه.

مصباح یزدی، محمدتقی. (۱۳۸۸). جامعه و تاریخ از دیدگاه قرآن. چاپ ششم، تهران: سازمان تبلیغات اسلامی، شرکت چاپ و نشر بین الملل.

مصطفوی، حسن. (۱۳۶۰). التحقیق فی کلمات القرآن الکریم. تهران: بنگاه ترجمه و نشر کتاب.

معلوف، لوئیس. (۱۴۰۶ ق). المنجد فی اللغة و الاعلام. بیروت: دارالمشرق.

معموری، علی. (۱۳۸۹). «بررسی سنت استدراج در قرآن و میراث تفسیری». نشریه علوم قرآن و حدیث، مطالعات قرآن و حدیث، شماره ۱، صص ۱۲۸-۱۰۳.

مکارم شیرازی، ناصر. (۱۳۷۴). تفسیر نمونه. تهران: دار الکتب الإسلامیة.

مهیار، رضا. (بی تا). فرهنگ ابجدی عربی - فارسی، بی جا: بی نا.

موسوی همدانی، سید محمد باقر. (۱۳۷۴). ترجمه تفسیر المیزان. چاپ پنجم، قم: دفتر انتشارات اسلامی جامعه‌ی مدرسین حوزه علمیه قم.

نوری، محمدرضا. (۱۳۸۴). بهداشت در قرآن، مشهد: انتشارات واقفی.